Кошт паштовай перасылкі аплачана агулам.

Цана асобнага нумару 4000 м. п.

ВОЛЬНЫ СЬЦЯГ

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Вільня, Віленская вул. 12, п. 6. (Wileńska 12 m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад 12 да 2 г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад 9 да 3 г.

Выходзіць тры разы у тыдзень.
Падпіска на адзін месяц з дастаўкай да хаты 48.000 м. п.
Для заграніцы удвая даражэй.

Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца.
Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 8000 мк., сярод тэксту 7000 м. і на 4 стр. 6000 м., за радок пэтыту у 1 шпальт.

№ 9. Вільня, Нядзеля, 16-га верасьня 1923 г. Год I.

Вялікі час!

Нядаўна наша часопісь кінула думку, што, каб ратавацца ад поўнага вынішчэньня іх польскаю ўладай, беларусы павінны зьвярнуцца па ратунак да Лігі Нацыяў.

Такі зварот быў-бы вельмі на часе ня толькі затым, што польская ўлада ўжо нават перастала ўкрываць свае пляны зьніштажэньня беларускае нацыянальнасьці ў межах Польшчы, ня толькі затым, што мы ўжо нічога страціць тут ня можам, але і затым, што якраз цяпер Ліга Нацыяў пачала выяўляць больш рухавасьці наагул.

І ў гэты мамэнт беларускаму грамадзянству выпадала-бы ўрэшце галасна заявіць аб сваіх крыўдах, якія ўжо перайшлі ўсякую меру, перад Лігай Нацыяў.

Але ёсьць і яшчэ адна прычына, дзеля якое трэба нам ня траціць часу.

Колькі дзён таму назад польскі ўрад, каб перашкодзіць сваім меншасьцям зварочацца з жалабамі ў Лігу Нацыяў, падаў у Раду Лігі заяву з дамаганьнем, *каб скаргі на уціск нацыянальных меншасьцяў падаваліся апошнімі ў Лігу ня проста, а праз той урад, на які меншасьць гэная жаліцца.* Ведама, калі-б Рада Лігі на гэта прыстала, дык для меншасьцяў гэта быў-бы страшэнны ўдар: зацікаўлены ўрад, на які падаецца жалаба, заўсёды меў-бы магчымасьць „замясьці сьляды“ сваіх праступкаў перш, чым тую жалабу перадаў у Лігу,—і гэтак заўсёды мог-бы „апраўдацца“.

Але польскія дамаганьні, якія імкнуліся да поўнага зьніштажэньня права нацыянальных меншасьцяў жаліцца Лізе Нацыяў на ўціісканьне іх чужым урадам, Рада Лігі *адкінула.* Праўда, Рада Лігі падцьвярдзіла, што, як гэта і раней было заведзена, скаргі меншасьцяў маюць права падаваць у Лігу ня самыя гэныя меншасьці, а тыя дзяржавы, што ўваходзяць у склад Лігі. А як усе „прыяцелі“, што належаць да Лігі Нацыяў, стараюцца бязспынна нечым укалоць адзін аднаго, дык ня трудна будзе і беларусам знайсьці сябра Лігі, што іхнюю жалабу перадасьць, куды трэба.

„Dziennik Poznański“, орган эндэцка-пястоўскага ўраду, мае ўсё-ж такі сьмеласьць пісаць аб „пабедзе“ Польшчы ў гэтай справе, бо справа польскіх дамаганьняў быццам-то мае быць некалі йшчэ разгледжана нанова. Хаця мы ня думаем, каб Рада Лігі прыняла тое, што прадстаўляе яўны абсурд і насьмешку над правамі нацыянальных меншасьцяў,—усё-ж ніхто ня можа напэўна сказаць, ці польская прапазыцыя, калі не сягоньня, дык заўтра, не прыпатрэбіцца якой-небудзь з „вялікіх дзяржаваў“, каб „заткнуць горла“ сваім меншасьцям. А з гэтага вынікае, што і беларусам трэ' сьпяшыць: ніколі нельга прадбачыць, які новы вецер можа павеяць у міжнароднай палітыцы ў самым кароткім працягу часу.

Да таго-ж — periculum in mora: кожын дзень прыносіць беларускай меншасьці ў Польшчы новыя скорпіоны, ад якіх фізычна і маральна нішчыцца беларускае насяленьне.

Ст. Мірскі.

Царква і дзяржава.

Ня можа быць ніякае спрэчкі аб тым, што царква ня толькі ў буржуазных гаспадарствах, але і ў сацыялістычных рэспубліках мае па сягоньняшні дзень вялізарнае *палітычнае* значэньне.

Даволі прыпомніць, якую ролю іграла ў старой царскай Расеі праваслаўная царква -- гэная бязмала чыста *ўрадовая ўстанова.*

Такую-ж ролю ўрадовае установы іграе ў каталіцкіх старонках каталіцкая царква, хаця яна фармальна мае свой зусім незалежны кіраўнічы цэнтр: Ватыкан. Згодна з прынцыпам do ut des, каталіцкая царква за розныя прывілеі, за прызнаньне ёй пяршынства і правоў пануючае рэлігіі ў паадзінокіх гаспадарствах стаецца дужа ўплывовай і дзеяльнай *памочніцай ўлады.*

Асаблівую карысьць царква дае ўрадам ў тых справах, дзе зачэплена *сумленьне* людзей. А перад усім у справах *нацыянальных*: тэрорызуючы вечнымі карамі сумленьне веручых народных масаў, царква, адданая ўраду і, як звычайна бывае, пануючай нацыянальнасьці (наагул, таму, хто мае найбольш сілы), аказвае вялізарны ўплыў як на палітычныя пагляды народу, так і асабліва на яго нацыянальныя пагляды і пачуцьцё. Можна адзначыць, як агульнае правіла, што тая царква, да якой прыналежыць пануючая ў дзяржаве нацыянальнасьць, зьяўляецца найгоршым *ворагам* для нацыянальных імкненьняў *нацыянальных меншасьцяў.*

Асабліва ярка гэта выяўляецца ў Польшчы, — пасьля Баварыі, бадай, найбольш клерыкальнай дзяржавы на сьвеце. Тут у змаганьні меншасьцяў за іх нацыянальнае істнаваньне каталіцкая царква стаіць на старане дужэйшага: палякоў—і вельмі многа памагае ўладзе ў дэнацыяналізацыі „інародцаў“. Каталіцызм ў межах Польскага гаспадарства, ня гледзячы на істнаваньне тут мільёнаў каталікоў няпольскае нацыянальнасьці (у першы чарод ня менш мільёна каталікоў-беларусаў), іграе зусім адкрыта ролю *польскае нацыянальнае царквы* і вядзе незвычайна энэргічную работу ў кірунку апалячываньня насамперш беларусаў і літвіноў.

У шчасьлівейшым палажэньні знаходзіліся дагэтуль украінцы, што жывуць густой масай па ўсей Усходняй Галічыне: яны—уніяты і, хаця таксама, як каталікі, падлягаюць вярхоўнай уладзе Ватыкану, усё-ж такі маюць сваю самастойную царкоўную арганізацыю, якая, дзякуючы патрыятызму і энэргіі выдатнага украінскага дзеяча, мітрапаліта Андрэя Шэптыцкага, што стаіць на чале уніяцкае царквы, ня толькі не адносіцца варожа да ўкраінскіх нацыянальных імкненьняў, але, наадварот, прадстаўляе адну з найбольш моцных падставаў украінскага адраджэньня. Вось-жа польскі ўрад цяпер напружае ўсе свае сілы, каб пазбавіць украінскую ўніяцкую царкву самастойнасьці і абярнуць яе ў такое-ж паслухмянае аружжа польскага захватніцкага нацыяналізму, якім зьяўляецца каталіцтва лацінскага абраду. Гэтак, як вядома з газэт, польская ўлада не дапусьціла мітрапаліта Шэптыцкага ў родны Львоў, куды ён варочаўся з Рыму, і гвалтам перавезла ў Пазнань — зусім так сама, як некалі царская ўлада вывозіла каталіцкіх біскупаў з Вільні ў глыб Расеі...

Зусім зразумела, чаму як у украінскім, так і ў беларускім руху царкоўнае пытаньне мае такую вялікую вагу, што змаганьне за нацыяналізацыю на беларускай тэрыторыі як праваслаўнае, так і каталіцкае царквы захоплівае ўсіх нашых актыўных працаўнікоў на нацыянальнай ніве, незалежна ад іх перакананьняў і палітычных пагдядаў. Зусім зразумела і тое, чаму нацыяналістычная ўлада бярэ пад *„пачэсную варту“* украінскага мітрапаліта—нацыяналіста, чаму адначасна з гэтым польская эндэцкая (значыць, зьвязаная з сучасным урадам) прэса пачала бязспынную кампанію проці тых каталіцкіх ксяндзоў-беларусаў, якія адмовіліся служыць „польскаму богу“ і працуюць дзеля Бога сярод свайго народу, бароначы гэты народ ад зьніштажэньня і дапамагаючы яму стануць на ногі, захаваўшы і разьвіўшы сваю нацыянальную культуру. Зьвяга эндэцкага „Dzień Wil.“ на гэткіх ксяндзоў, астаўшыхся вернымі роднай вёсцы, прыняла нябывалую нават для польскіх нацыяналістаў форму: столькі тут самае бязглуздае брахні, столькі подлых ілжывых даносаў, што перад імі нявінным дзіцём выдаецца знамянітае чарнасоценнае „Русское Знамя“ ці „Кіевлянинъ“. А лейб-орган эндэцыі „Gazeta Warszawska“, пенючыся ад злосьці, закідае самыя неспадзяваныя „злачынствы“ біскупу Лазінскаму *за стары грэх*: увядзеньне беларускіх казаньняў у Меншчыне, забываючы ў засьляпленьні, што якраз гэты біскуп Лазінскій даўно ўжо „адкупіў“ гэны „грэх“: у часе выбараў ў Сойм і Сэнат...

Так, царква ў руках дзяржавы—гэта вялікая сіла, калі ўлада йдзе па дарозе уціску—нацыянальнага, ці клясовага. Нэйтралізаваць, зрабіць гэту сілу няшкоднай можна толькі адным спосабам: *аддзяліўшы царкву ад гаспадарства*, як гэта зрабілі ў сваім часе французы.

На жаль, польская дэмакратыя, а тым больш польскі ўрад, хаця сьлепа ў-ва ўсім стараецца насьледаваць Францыю, ў гэтай справе займае зусім „самастойнае“ становішча.

М. Малевіч.

Пашырайце коопэрацыю.

У цяперашнія часы эканамічнае становішча Польскае дзяржавы зусім ненармальна. Дарагоўля расьце не па дням, а па гадзінам. Раніцай адна цана, ў поўдзень другая, а вечарам трэцьця. Ні адзін з тых, хто чуць-чуць зводзіць канцы з канцамі думаў, якою дарогаю трэба ісьці, каб хоць мінімальна забясьпечыць сябе і сям'ю ад галоднай і халоднай сьмерці. Дзе найсьці патрэбныя грошы, каб аплаціць усялякія налогі і даніны? Дзе прыхапіць некалькі марак, каб дзеткі маглі хадзіць у школу? Ды многа і другіх патрэбаў аб якіх навет і пісаць ня трэба, бо кожнаму, хто жыве з сваей мазольнай працы, яны вядомы.

Калі чалавека гняце беднасьць ён думае, што вечна так ня будзе, можа загляне сонца і ў яго аконца. Вось-жа, як мы ўбачым далей, ёсьць тая дарожка, якая вывядзе да лепшага жыцьця, да лепшай будучыны. Дарожка гэта коопэрацыя.

У нас на Беларусі на коопэратыўныя крамы сяляне спачатку глядзелі скоса, не давералі. Але гэта можна тлумачыць толькі тым, што ў урад пападалі не адпаведныя людзі, якія ня ўзмацнялі коопэратыўную думку, а наадварот руйнавалі яе, дзякуючы сваей несьвядомасьці. Потым перамены ўлады, перамены грошаў таксама не давалі магчымасьці разьвівацца ей. Але ні якая справа, ні якое дзела ня можна зрабіць хутка—шах-шах і гатова. Патрэбна праца, патрэбен час і патрэбна любоў да яе. Любы пераварот можна зрабіць у адзін дзень. Можна скінуць цара, абвесьціць рэспубліку, але наладзіць па новаму гаспадарчы апарат гасударства ў такі тэрмін ня можна. Сусьветная вайна бадай, што ў адзін месяц разбурыла нашы вёскі, а калі мы паглядзім, дык яны і цяпер стаяць разбітымі, зруйнаванымі, а вайна-ж ужо даўно кончылася,

Паглядзім якія-ж мэтады дае коопэрацыя да дасягненьня лепшага жыцьця і якія яе мэты? Калі мы пільна прасочым за ўсім што робіцца на сьвеці, дык убачым, што ня ўсё так, як павіна быць. Адзін з раніцы да позьняй ночы цяжка, не пакладаючы рук, працуе, каб зарабіць на кавалак хлеба, а другі нічога ня робіць, а жыве сытна, багата, выгадна, раскідае грашыма, пухне ад жыру. Чаму-ж гэта так? А таму што на яго працуюць другія людзі. Ён у сваю кішаню заграбае багацьце чужымі рукамі. Тых, што цяжка працуюць большасьць, а тых, што жывуць чужымі мазалямі, чужым потам і крывёй, жменя. Зноў паўстае пытаньне, чаму-ж гэта, калі іх жменька, а нас вялікія прыгаршні, яны верхаводзяць намі? А таму, што яны злучаны ў адну моцную арганізацыю, мэта якой, як бы болей выжаць соку з працоўнага люду, заставіць іх холадам і голадам маўчаць і непаднімаць галавы. Коопэрацыя, (ў перакладзе на беларускую мову значыць супольная праца), вучыць нас у змаганьні за свае лепшае жыцьцё, ісьці арганізована, аб'еднаўшыся, бо толькі ў еднасьці-моц. Пруток з веніка і дзіця зломіць, а цэламу веніку і асілак ня дасьць рады. Коопэрацыя хоча пазбавіць працоўны народ ад эксплёатацыі, вызыску капіталістаў. Кожны чалавек, які толькі працуе, будзь-то рабочы на фабрыцы, селянін на полі, вучыцель у школі, доктар і інш. павінны адтрымліваць тое,

што яму належыцца. Завесьці новы, справедлівы лад на сьвеці—вось мэта коопэрацыі.

У мінулым веку ў Англіі рабочыя ткачы першыя показалі якую моц мае арганізацыя працоўных. З свайго заработку яны не маглі навет пракарміць сябе ня толькі што сямью. Ім пагражала галодная сьмерць. Ждаць дапамогі ім ня было адкуль, бо калі сам сабе не паможаш, дык нікто табе не паможа. Той жа хто табе і дапамог бы, дык сам у такіх-жа цяжкіх варунках. Прыгледзяліся і ўбачылі, што гандляр у якога яны ўсе закуплялі жыве ляпей, як яны і толькі з таго, што перапрадаваў тавар. Вось яны і дадумаліся, што замест таго, каб браць тавар у крамі і пераплачываць, яны могуць безпасрэдня купіць яго ў гуртавіка. З першых жа крокаў яны ўбачылі, што кармілі гандляра сваімі рукамі. З кожным разам сума грошаў у іх павялічывалася, бо тавар яны куплялі гуртам па зьніжанай цане, а самі прадавалі яго па цане, як і ў крамі, такім чынам адтрымовывалася надвышка з якое яны і зрабілі асноўны фонд, далучыўшы да гэтага яшчэ свае паі (грашовыя ўзносы). Арганізацыя іх дзень ада дня павялічывалася новымі сябрамі, а разам з гэтым павялічывалася і сума абаротнага капіталу. Калі праз год яны падлічылі маемасьць, дык нашлі там значныя грошы, з надвышкі на тавары, не чапаючы паевых узносаў. Частку гэтых грошаў яны падзялілі паміж сабой, частку асыгнавалі ў касу на хворых таварышоў, а частку на кнігі і газэты, памятуючы: чым болей адукаваны чалавек, тым лягчэй яму змагацца за лепшую будучыну.

З ткачоў ўзялі прыклад і рабочыя другой галіны працы. Таксама пачалі закладаць коопэратывы. Пададзінокія коопэратывы злучыліся ў саюз коопэратываў. Мэтаю саюза было закупляць тавар з першых рук, мінаючы гуртавікоў і распрадзяляць яго між коопэратывамі, ўваходзячымі ў склад саюзу. Такім чынам адтрымываўся добры первагатунковы тавар і надвышка, якую рабілі гуртавікі, аставалася і ішла на патрэбы сяброў коопэрацыі.

Але гэтым праца іх на коопэратыўным полі ня скончылася. Гандляры і гуртавікі страцілі ўжо сваё палажэньне, але астаюцца яшчэ фабрыканты, ды заводчыкі ў якіх закупляюцца тавары і якія таксама нажываюцца чужым потам. І вось-жа коопэрацыя ў Англіі пабудавала свае фабрыкі, заводы, на якіх выробляюцца боты, адзежа, пячэцца хлеб і іншыя патрэбныя дзеля жыцьця рэчы. Дзеля прывозу загранічных тавараў у саюза коопэратываў маюцца свае караблі. Такім чынам самая моцная падваліна капіталістаў, як фабрыкі, заводы, гуртоўні перайшлі ў рукі працоўнага люду. Такі вялікі ўспех у коопэратыўнай працы ў Англіі можна тлумачыць толькі доўгаю вытрывалаю працаю, брацкім аб'еднаньнем працоўных дзеля барацьбы за лепшую будучыну, ўзаемнаю вераю, ў пачатае ткачамі з Рочдэлю сьвятое дзела. І як мы бачым, яны здалелі ўсе перашкоды, перамаглі ўсе труднасьці.

М. Ш.

(Працяг будзе.)

Палітычныя падзеі.

Сытуацыя ў Нямеччыне.

Пасьля ўтварэньня кабінэту канцлера Штрэзэмана, які зьяўляецца апошняй надзеяй тых, хто хоча і надалей утрымаць сучасны палітычны лад у Нямеччыне, наступіў адносны спакой. Тэлеграф радзей стаў прыносіць грозныя весткі аб забурэньнях, аб магчымасьці аружнага перавароту і г. д. Але гэтае ўспакаеньне вельмі павярхоўнае і сытуацыя ў Нямеччыне па сутнасьці ні ў чым ня зьмянілася. Як і за часаў урадаваньня Куно, ў тым-жа тэмпе, а мо' йшчэ й хутчэй, ідзе разьвіцьцё таго працэсу гаспадарчага і фінансавага краху, які рана ці позна давядзе Нямеччыну да новых формаў палітычнага і соцыяльнага жыцьця.

Высілкі ўраду Штрэзэмана, скіраваныя да аздараўленьня фінансаў шляхам павялічэньня падаткаў і зьмячшэньня друкаваньня папяровых грошай не далі ніякіх вынікаў. Наадварот, спадак маркі йдзе яшчэ хутчэйшым тэмпам і даляр ужо каштуе каля 50 мільёнаў марак. Дарагоўля ўзрасла да немагчымых межаў. Цэны на ўсе прадукты правышаюць перадваенных, а аплата работнікаў не дасягае перадваенныя нормаў. Вялікая прамысловасьць адтрымлівае на гэтым вялізарныя даходы, ў той час калі дробная прамыславасьць і гандаль, пазбаўленыя абаротнага капіталу, прымушаны зусім спыніць сваю дзейнасьць. Вялікія прамыслоўцы і банкіры самі распачалі акцыю далейшай зьніжкі маркі, адтрымоўваючы на гэтым вялізарныя даходы, дзеля таго, што курс валюты мяняўся што дня, а выраўнаньне работніцкіх платаў адбываецца толькі ў канцы тыдня.

І вось гэты экономічны і фінансавы крызыс, усё больш павялічываючы пропасьць паміж клясай багачоў і пролетарыятам, робіць істнаваньне сучаснага ладу ў Нямеччыне вельмі няўстойчывым. Усе згаджаюцца з тым, што ўрад Штэзэмана апошні парлямэнтарны ўрад Нямеччыны. Улада павінна перайсьці ў іншыя рукі і то—шляхам рэволюцыйным. Пытаньне толькі ў тым, хто возьме гэтую ўладу: арганізованы пролетарыят ці фашызм? Ідзе ціхая, але напружаная работа па арганізацыі сілаў у абодвых варожых лагерах. Урад Штрэзэмана, хоць і апіраецца на парлямэнцкую большасьць, але ня мае гэтай большасьці ў народзе і трымаецца толькі, дзякуючы змаганьню гэтых дзьвюх запраўды рэальных сілаў—пролетарыяту і фашызму.

Паскольку ў Саксоніі і Цэнтральнай Нямеччыне перавага бязсумліўна на старане рэволюцыйнага пролетарыяту, пастольку ў Бавары і Усходняй Прусіі маюць вялікія ўплывы фашысты, і вось вынікі гэтай барацьбы ў розных краінах Нямеччыны могуць быць рознымі, вось дзеля чаго так пашыраюцца ў апошнія часы сэпаратыстычныя імкненьні тых частак Нямеччыны, як напр., Бавары, якія нават цаною разьдзяленьня нацыянальна—цэлай Нямеччыны, хочуць забясьпечыць сабе фашыстаўска-монархічны лад, каб пазбавіцца ад пагрозы ўмацаваньня рэволюцыйнай ўлады ў Нямеччыне.

Яз.

Навы зварот у справе Руры.

Конфлікт Грэка-Італьянскі толькі на час адарваў ўвагу ад галоўнага і сталага конфлікту, які ўжо ад самага „міру" трывае ў самым сэрцы Эўропы — ад конфлікту франка-нямецкага.

Справа „адшкадаваньня", вызваўшая ваенную окупацыю Францыяй Рурскага вугальнага басэйну і трывалае „пасыўнае спраціўленьне" немцаў, абвастраючае да вайны адносіны абодвых народаў, руйнуючае ўсё эканамічнае жыцьцё Эўропы, як быццам ў апошнія дні пачала выходзіць на нейкі шлях да мірнае ліквідацыі...

Францыя пабачыла сама на ўласным досьледзе, што окупацыя шмат каштуе, шмат меншае зыскаў, як яна думала і якія яна мела ад немцаў да таго.

Немцы так сама рашылі, што ня варта са злосьці на француза руйнаваць усё сваё эканамічнае жыцьцё, што Францыю можна, і яшчэ лепей, пабіць гаспадарча...

І ў вышку ўсяго гэтага новы нямецкі канцлер Штрэзэман папрабаваў зрабіць для выхаду з тупіку той „першы крок", якога вымагала Францыя ад Нямеччыны для захаваньня свайго „прэсьціжу"...

На паедначўную прамову Штрэзэмана ў Рэйхстагу зараз жа адазваўся Пуанкарэ і — пачаліся як быццам „мірныя" гутаркі паміж абодвума ўрадамі.

Апошнія весткі кажуць, што французскі пасол у Бэрліне адбыў ўжо колькі нарадаў з нямецкім канцлерам; што французскі міністар Le Trogner мае прыбыць да Бэрліна на конфэрэнцыю з нямецкім урадам у справе адшкадаваньня; што нават французкі сябра „комісіі па адшкадаваньням" праф. Haguenin выехаў у Парыж да Пуанкарэ з справаздачай і па новыя інструкцыі, і *павез з сабою, як быццам, на'т „конкрэтныя* (практычныя, дзелавыя) *прапазыцыі"* нямецкага ўраду Францыі...

Усе гэтыя весткі нязбіта сьцьвярджаюць вялікай важнасьці факт: пачацьце бэспасярэдніх перагавораў Нямеччыны з Францыяй, аб якіх дагэтуль не магло быць на'т мовы—пасьля ўсіх тых нялюдзкіх гвалтаў, рабункаў і забойстваў, якія дапусьціліся ў Руры зусім азьвярэўшая ад бяскарнай „ваеннай дыктатуры" ў Эўропе Францыя...

Факт гэты гавора аб важнай і рашучай перамене, якая, відаць пачалася з *уласнае ініцыятывы Нямеччыны*, ў-ва ўсей яе загранічнай палітыцы...

Хаця ў Бэрліне, як данесьць кар-т „Kur. Polsk", яшчэ афіцыяльна апраўргаюць, што нямецкі ўрад ўжо прадставіў францускаму конкрэтныя прапазыцыі, але перагаворы канцлера з франц. пасолом ў-ва ўсякім выпадку датыкаліся, калі ня гэтых прапазыцыяў, дык прынамсі *сьцьверджаньня прынцыповае згоды абедзьвюх дзяржаў да беспасярэдняга парозуменьня.*

Справе гэтых перагавораў памагае і тое, што ангельскі ўрад вядзе дзейнасьць ў блізкім контакце з абодзьвама ўрадамі Нямеччыны і Францыі, і ў блізкім часе думае ізноў паднясць ўсю справу ваенных адшкадаваньняў, карыстаючы з новага факту—спыненьня нямецкім урадам пасыўнага спраціўленьня.

Можна толькі парадаваць, калі гэта ўсё—праўда...—Можа пачнецца нарэшце якісь вышаў з тупіку, у якім гіне ўсё маральнае здароўе Эўропы.

Ліквідацыя Грэка-Італьянскага конфлікту, ці аўтарытэту Лігі Народаў.

Як і можна было думаць, „prestige" *вялікіх* дзяржаваў ня мог дапусьціць таго, каб справу конфлікту аднае з іх з *малай* дзяржавай вырашалі аканчальна разам з вялікімі і малыя...

Дзеля таго справа Італіі і Грэцыі ў канцы канцоў вярнулася з Рады Лігі Народаў, ў якую ўходзяць амаль ня ўсе дзяржавы сьвету, ў Раду Паслоў (амбасадораў), у якой прадстаўлены толькі 4 вялікія дзяржавы: Англія, Францыя, Японія і Італія...

Справа конфлікту Грэцыі з Італіяй атдана на рашэньне „суду", ў які ўваходзіць адна старана Італія і не ўваходзіць другая—Грэцыя...

Гэта найлепш паказвае, чаго варта Ліга Народаў...

Як ведама Мусоліні заявіў, што не прызнае компэтэнцыі Лігі ў справе і паграажаў выйсьці з апошняе, калі Рада не будзе разглядаць яго справу з Грэцыяй.

Усе, Рада амаль аднагалосна рашыла, што справа, на моцы § 15 яе статуту ёй падсудна.

Ацроч таго, што мы ўжо падавалі аб даводах, якія прыводзілі дэлегаты за тое, каб Рада Лігі разглядала і вырашала справу, былі весткі, што Малая Антанта заявіла вялікім дзяржавам, што ўсе дзяржавы, якія ўваходзяць у яе склад, ня толькі выйдуць з Лігі, калі яна ня выпаўніць свайго абавязку ў зьвязку з окупацыяй Корфу Італіяй, але—што і на прышласьць яны адкінуць усякія рашэньні Лігі ці вялікіх дзяржаў, калі апошнія цяпер дапусьцяць пагвалчаньне права малых народаў...

Гэтак грозна казала Малая Антанта! Але на тое яна і Малая, каб слухаць Вялікую...

Рада Лігі ня толькі сама переказала фактычна ўвесь конфлікт Радзе Паслоў, але на'т зракласся „ўблутаць" ува ўсю гэтую „зложаную справу" маючае адбыцца агульнае сабраньне Лігі, каб не наражаць на „шванк" аўтарытэту Лігі...

Пастанавілі толькі данясьці Сабраньню Лігі, што справа конфлікту „стаіць на добрым шляху да поўнай яго ліквідацыі"...

Пэўна-ж — гэта зьяўляецца поўным маральным банкроцтвам гэтага самага аўтарытэту... Ліга сама сабе нанесла такі ўдар, ад якога доўга ня вылячыцца. Ясна ўсім цяпер, што ў Лізе рашаюць ўсе справы *толькі уваходзячыя у яе вялікія дзяржавы*, і — што, калі побач з Радай Лігі істнуе Рада паслоў, дык першая рада зьяўляецца толькі пекнай і каштоўнай, але пустой дэкорацыяй.

Як-жа вырашыла справу конфлікту Рада Паслоў?

Рада Паслоў прыняла і падцьвердзіцца амаль ня ўсе тыя „пункты" ультыматуму, якія паслаў Грэцыі Мусоліні...

Для амбіцыі Грэцыі засталася толькі адна тая пацеха, што яна павінна споўніць гэта ўсё ўжо не як загад Мусоліні, але як „прыгавар" высокае Рады Паслоў, да каторага збоку неяк „нячытэльна" падпісала сваю „фірму" і Рада Лігі...

Яшчэ няведама, хто забіў італьянскую камісію, але грэцкі ўрад ужо мусіць даваць „сатысфакцыю" і плаціць „адшкадаваньне"...

Суму апошняга назнача Трыбунал у Гаазе, а цяпер-жа Грэцыя кладзе ў абясьпячэньне 50 міл. лір у швайцарскім дзяржаўным банку.

Чым-жа куплена ўся гэтая строгасьць прыгавору „суду" ў адносінах да малай дзяржавы—Грэцыі — са стараны вялікае—Італіі?—што дае, чым абавязываецца? Італія „дае" тое, што... застаецца ў Лізе Народаў... і „пацьвярдзіла абяцанку" ачысьціць занятыя гвалтам грэцкія вастравы не праз 4 сталецьці, як дагэтуль маніўся Мусоліні, але—як толькі Грэцыя „цалком і аканчальна заплаціць усе жаданыя ад яе адшкадаваньні", гэтак адказаў Мусоліні на пастанаўленьне Рады Паслоў.

Яшчэ тры дні назад газэты пісалі, што Англія ахвяруе свой флёт у распаражэньне Лігі, каб „правясьці ў чын яе аўтарытэтнае рашэньне"... Цяпер ўжо і Англія ня кажа нічога аб гэтым „аўтарытэце"...

Відаць,—як толькі Англія дабілася свайго: не праз гэты „прэсьціж" і аўтарытэт Лігі, але *праз пагрозу сваім флётам, пры падтрыманьні Францыі*, падтрымала перад усім *свой* „прэсьціж" на мору і *свой інтэрас*, дык на другім мейсцу яна ставіць, на жаль, ня „прэсьціж" Лігі Народаў, а прэсьціж толькі *вялікіх дзяржаваў*, такіх-жа, як яна сама, і—іх „экспозытуры"—Рады Паслоў...

І хаця Італія прадаўжае „пашыраць" базу сваей окупацыі", займаючы ўсё новыя і новыя астравы Грэцыі, творачыя з Корфу „адно стратэгічнае цэлае": адзін за адным заняты Італіей Самос, Таксос, Ялос, Лерос, абшары Фано і Матрах... на ўселякі выпадак—можа, што з гэтага і застанецца ў руках... пасьля торгу аб аддачы назад. Але з таго раздражэньня, якое пануе ў Італіі ў адносінах да Англіі, выраз якога даў сам Мусоліні ў размове з кор-там газ. „Daily Mail" выдаць, што ўсе-ж такі галоўнае са зрабованага, насамперш востраў Корфу, Італіі прыдецца зьвярнуць Грэцыі...

Гэткім чынам конфлікт пакуль што можа лічыцца папраўдзе на шляху да ліквідацыі.

Італія і Грэцыя прынялі рашэньне Раду Паслаў;

17 верасьня намечаны пачатак працы спэцыяльнае камісіі, якая скантралюе, што зрабіў грэцкі ўрад па выпаўненьні загада Рады; да 27 вер. камісія, як спадзяюцца сконча працу; каля 25 вер., як можа зашмат оптымістычна, спадзяюцца паслы з Рады, Мусоліні кажа свайму флёту эвакуаваць Корфу, і конфлікт на гэты раз будзе зьліквідаваны. Зьліквідаваны застанецца і ў значнай частцы... маральны аўтарытэт і прэсьціж Лігі Народаў...

Але, як слушна піша „Robotnik", ня будзе зьліквідавана тая глыбокая востра напружаная працілежнасьць інтарэсаў італьянскіх, грэцкіх і югаславянскіх, якая істнуе, якой Рада Паслоў адкінуць ні адсунуць ня зможа...

Ня будзе зьліквідавана дадайма і тая сьвярблівая пустата ў фашыстаўскэй галаве і Вэрсальска-дзяржаўным жываце Італіі, якой ня запомніў трактат у часе падзелу дабычы пераможцамі, пустата, якую Мусоліні хоча напоўніць—чаго бы гэта каму ні каштавала...

Ня ўдалося на гэты раз, будзе ён шукаць іншага выпадку...

Новая пагроза вайны, конфлікт Італіі з Югаславіей.

Справа конфлікту Італіі з Грэцыяй зьвязана ў пэўным сэнсе з другім конфліктам, які адначасна пачаў гэты-ж самы сьвярбліва-галовы Мусоліні.

Гэты другі конфлікт і спор ідзе паміж Італіяй і Югославяй. Спор ідзе з-за так званае Р'екі,—гэта порт дужа добры на Адрыятыцкім моры, на які аднолькава пратэндуюць абедзьве дзяржавы. Мы пасьля дамо агляд усяго спору, а цяпер укажам толькі нэ тое.

што і гэты конфлікт, узварушыўшы ўвесь „концэрт“ эўрапэйскіх дзяржаваў пагражае яшчэ больш вайной, чым італа-грэцкі.

І тутака Мусоліні патрапіў заместа спакойных перагавораў нарабіць столькі галасу і абразаў, што ізноў прыдзецца зварачацца да якога „суду“, калі не да самасуду вайны. Мусоліні пачаў с таго, што і Югаславіі паслаў „ультыматум“, каб да 15 верасьня яна прыняла апрацаванае, галоўным чынам, праз Італію рашэньне спору аб Р‘ецы. Паслаўшы ультыматум, Мусоліні стаў... гарцаваць каля порту са сваім флётам.

Югаславія, якая стаіць на тым, каб гэты порт і прылягаючы да яго абшар зрабіць вольным самастойным, як гэта ўжо зроблена шмат з якімі спорнымі партамі ў вэрсальскай Эўропе—Данцыгам, Клайпэдай і інш., не зьлякласа, але адказала рашучай адмовай.

Адтрымаўшы ультыматум, Югаславія, за каторай стаіць ўся Малая Антанта, пасьля адказу зьвярнулася перад усім да Францыі, каб наперад заручыцца падтрыманьнем гэтага дыктатора Эўропы.

Югаславянскі прэмьер Пашыч асабіста быў у Парыжу...

Пашыч вярнуўся з Парыжа надта давольны...

Ён, як піша „N. Fr. Presse“ заявіў прадстаўнікам прэсы, што Пуанкарэ, ня толькі абяцаў яму падтрымаць яго „пункт гледжаньня“ ў справе Р‘екі, але на‘т.., даць Югаславіі 300 міл. франкаў „на паляпшэньне яе арміі“...

Размаўляў югаславянскі прэмьер і з ангельскім паслом у Парыжу, які таксама заверыў яго, што „Англія вельмі заінтэрасована ў консолідацыі Югаславіі і ўтрыманьні цяперашніх яе граніцаў“...

І ў гэтым другім конфлікце „наступнік рымскіх цэзараў“ панясе, калі, ўжо не панёс, яшчэ мацнейшае паражэньне.

Трэба зразумець, што Югаславія—ня тое, што пабітая і бязьсільная Грэцыя...

Югаславія, гэта—амаль ня ўся Малая Антанта, **на падтрыманьні якой ў значнай частцы трымаецца ўся дыктатура Францыі ў Эўропе...**

З гэтага ясна можна было прадбачыць, што Пуанкарэ падтрымае з свайго боку Пашыча, які заўсёды падтрымлівае Францыю, а не конкуруе з ёй ў-ва ўсім, як Мусоліні.

Малая Антанта сталася, як быццам, вялікай дзяржавай, і кожнае з гаспадарстваў, ўваходзячых у яе, мае ўжо зусім іншую вагу і павагу...

І вось апошнія вынікі конфлікту.

Як толькі Італія паслала новыя два крэйсэры ў Дураццо—італьянскі порт на тым-жа беразе Адрыятыцкага мора, дык у той-жа час французкі міжзямляморскі флёт адтрымаў загад адплыць у балканскія воды, каб пабываць у югаславянскіх портах... І вось страх гэтага „дурацкага“ манэўра для Югаславіі гэтым зводзіцца да нуля...

А апошняя тэлеграма з Парыжу да бэрлінскае газэты „Lok Anz.“ паведамляе што Пуанкарэ паведаміў італьянскі ўрад, што, калі Італія пачне рабіць якіясь крокі супроць Р‘екі, дык **Францыя змушана будзе стаць на старану Югаславіі...**

А да таго—зусім нечакана ў Белград (сталіцца Югаславіі) выехаў французскі генарал...

Гэта ўсё—дзеля таго, што **як раз 15 канчаецца тэрмін таму ўльтыматуму**, які Мусоліні паслаў Югаславіі, але які апошняя адкінула, як благі...

З усяго ясна, што Мусоліні сам **шукае вайны**, але хоча, каб папасьці на каго шмат слабшага ад Італіі, каб вярней перамагчы і задаволіць фашыстаўскую „амбіцыю“ Італіі... Але, на жаль для фашыстаў, -- у конфлікце з Грэцыяй натрапіў на магутную Англію; у конфлікце з Югаславіяй—на ўсю тую коаліцыю злучаных вэрсальскаю карысьцяй дзяржаў, на якой стаіць гэгемонія (панаваньне) ў Эўропе ня менш магутнай Францыі...

Апошні вынік з гэтага той, што з новага „разгарычэньня“ Італіі, ўжо—да Францыі, якое зьявіцца цяпер, пасьля папсаваўшыхся адносінаў з Англіяй,— **няўхільна ідзе развал Вялікае Антанты...** Італія адасабляецца і павінна будзе шукаць новых саюзьнікаў...

Як было да вайны,—на‘т у Нямеччыне...

С.

ГІШПАНІЯ.

У Гішпаніі распачалася рэволюцыя. Ваенная партыя, нездаволеная палітыкай сучаснага ўраду імкнецца захапіць уладу ў свае рукі. Губэрнатар провінцыі Каталоніі выпусьціў проклямацыю, ў якой абвінавачывае сучасны ўрад і заяўляе, што ваенная партыя пастанавіла ўзяць уладу ў свае рукі і абвесціць асаднае палажэньне. Улада ў Каталоніі знаходзіцца ў руках рэволюцыянэраў. Гарнізоны Барсэлоны, Мадрыту, Сарагоссы і Сэвільі падтрымліваюць проціваўрадовую акцыю. У Сан-Сабэстыяно арыштаваны міністар заграничных спраў.

ПОЛЬШЧА.

Статыстычная Камісія для досьледаў узросту дарагоўлі сьцьвердзіла, што кошты утрыманьня ў першай палавіне верасьня ў параўнаньні з апошняй палавай жніўня павялічыліся на 24, 25%.

Ня гледзячы на недахват цукру у самой Польшчы, эканамічны камітэт Рады міністраў пазволіў цукраўнікам на вывоз заграніцу 12.000 вагонаў цукру. Цэны на колёніяльныя тавары зноў павышаны. Падвышаюцца таксама цэны на папяросы, тытунь, ваду, трамваі і г. д.

Мы ўжо паведамлялі аб забастоўцы чугуншчыкаў у Пазнані. Так-сама з прычыны невыплаты дадатку на дарагоўлю забаставалі працаўнікі чугуначных майстэрняў у Варшаве.

---

11 верасьня адміністрацыйныя ўлады выдалі загад паліцыі ў Варшаве зачыніць і запячатаць памяшканьні работніцкіх профэсыянальных саюзаў: папяровага і пекарскага. У абодвых памешканьнях паліцыя забрала саюзныя кніжкі і корэспондэнцыю.

З назначэньнем новага міністра фінансаў эндэка Кухарскага, прыхільніка поўнай свабоды гандлю, марка польская зноў начала падаць. Курсы заграничных валют зноў шмат падняліся.

У Варшаве адбываецца нарада прадстаўнікоў партыі „Wyzwolenie“ і групы Донбскага аб злучэньні абедзьвюх партый у адну народную партыю.

Мільярды для капіталістаў.

У працягу першага паўгодзьдзя 1923 г. ўрад выдаў гэткія пазычкі розным капіталістам:

Банкі і іншыя крэдытовыя інстытуцыі 225 мільяр.

Спэцыяльны крэдыт за пасрэдніцтвам банку	37,5	„
Тэкстыльная прамысловасьць	16,2	„
Гутнічая	3,5	„
Мэталургічная	25,7	„
Хэмічная	24,7	„
Гарбарская	8,5	„
Тытунёвая	3,0	„
Папяровая	7,0	„
Драўляная	2,0	„
Нафтавая	7,8	„
Сьпіртусовая	3,8	„
Цэмэнтная	4,8	„
Розныя пазычкі	10,5	„
Гандлёвыя прадпрыемствы	14,5	„

Разам 580 мільярдаў.

Гэтыя пазычкі якія вяртаюцца праз некалькі месяцаў, калі марка ўжо шмат упала ў сваей цане, зьяўляюцца фактычна запамогамі для капіталістаў.

З газэт.

„Ідэйны“ бандытызм.

Іначай, як „ідэйным“ бандытызмам нельга назваць, на пагляд, дробны, але дужа характарны паступак рэдакцыі польскае „левіцовае“ часопісі „Droga“, у якой сустракаем імёны пэпээсаўска-бэльвэдэрскіх (з часоў пана Пілсудскага) публіцыстаў.

Вядомы дэмократычны дзеяч, п. Аляксандар Бабяньскі, што выступаў, як абаронца беларусаў, у беластоцкім працэсе, напісаў стацьцю „Proces białostocki, a ruch białoruski“, якую даў рэдакцыі гэнае пэпээса-бэльвэдарскае часопісі дзеля надрукаваньня. Імя паважанага аўтара стацьці належыць да тых, з якімі трэба сур‘ёзна лічыцца. І „Droga“ стацьцю надрукавала.

Трэба шчыра прывітаць голас п. Бабянскага: стары дэмакрат бяз ніякіх сумляваньняў вытыкае польскай уладзе ўсе факты гвалтаў над беларускімі і, паміж іншым, азначае, што пасьля польска-расейскае вайны (з Савецкай Расеяй)

> „запанавала ў Польшчы некатарае недаверые да беларускага руху, і цэлы рад школ, беларуская вучыцельская сэмінарыя ў Барунах і коопэратыўных таварыстваў былі зачынены“.

Бэльвэдэрскія лякаі, памяшчаючы стацьцю пана Бабяньскага, не маглі ператравіць гэтага дзікага факту, ўся адказнасьць за якія ляжыць на пану Язэпе Пілсудскім, што тады асабіста—паміма ўраду—вёў ўсю палітыку ў Віленшчыне праз свайго вернага слугу, гэн. Жэлігоўскага. І вось, каб аслабіць уражэньне ад слоў п. Бабяньскага, рэдакцыя ў вынасцы заяўляе:

> „Адчасьці прычынай гэтых загадаў адміністрацыі былі факты, што з прычыны нястачы фаховых беларускіх сіл, там-сям пад прыкрыцьцем беларушчыны шырылася расейская прапаганда эсэраў“.

Гэткая заява—яўная подласьць. Добрае „там-сям“: з лічбы 200 беларускіх школ, адкрытых у аднэй толькі Ашмяншчыне асталося менш за 20; адміністрацыя-ж зачыніла і разагнала 90 *працэнтаў*! Дык пры чым тут „расейская прапаганда эсэраў“?

Трэба да гэтага дадаць, што, адначасна з зачыненьнем *беларускіх* школ, адміністрацыя вельмі ахвотна пазваляла адчыняць *расейскія* школы, ажно, прыкладам, з Дзісеншчыны ў Вільню прыяжджалі *польскія* паны біць трывогу з прычыны гэткага абмаскоўленьня беларусаў на паграніччы з Расеяй. Дык на што расейцам было „прыкрывацца“ беларушчынай, раз яны маглі працаваць пад сваім імем—з дазволу ўлады?

А гісторыя разгону Барунскае вучыцельскае сэмінарыі—гэта вечная чорная пляма на Польшчы. Сэмінарыю гэнэрал Мокржэцкі загадаў разагнаць у тры дні (хаця яна была адчынена з дазволу польскае ўлады!), бо... некалькі польскіх паноў ў Ашмяне пры праезьдзе там гэнэрала Мокржэцкага пажаліліся яму, што ў мурох, дзе вучыўся Ходзько і Одынец, вядомыя польскія пісьменьнікі, паношыцца „chamstwo białoruskie“...

Пры чым і тут расэйскія эсэры?!

Рэдакцыя „Drogi“, пэўне ведае добра, ў чым тут справа, і затым стараецца збаламуціць польскае грамадзянства. Аб тым, што баламуцтва тут—зусім сьвядомае, сьведчыць найлепей факт, што чынным супрацоўнікам „Drogi“ зьяўляецца вядомы на віленскім грунце соцыял-эндэк Недзялкоўскі.

Sapienti—sat!

* * *

Дзьве меркі.

Газэта „Gaz. Warsz“. друкуе прамову прадстаўніка Польшчы ў палітычнай камісіі Лігі Нацыяў з прычыны дамаганьня Ірляндыі, каб яе прынялі ў склад Лігі. У гэтай прамове п. Скірмунт, падтрымліваючы кандыдатуру Ірляндыі, сказаў, што

> сувязь сымпатыі, што злучае Польшчу з Ірляндыяй, узмацавала яшчэ болей тая акалічнасьць, што абедзьве вярнулі сабе незалежнасьць адначасна. Польшча ад‘чувае асаблівае здаваленьне, што зьдзейсьненьне ірляндзкіх нацыянальных імкненьняў адбылося ўзгодзе з вялікім брытанскім народам, які даў доказ запраўднага зразуменьня ідэалаў, што кіруюць цяпер людзкасьцяй.

Шкада, што ў адказ на словы п. Скірмунта ніхто з прысутных не прачытаў... судовага прыгавору а беластоцкім працэсе! Тады выявілася-бы, што Польшча мае дзьве зусім розныя маркі дзеля ацэнкі незалежніцкіх імкненьняў у другіх дзяржавах і ў сваей ўласнай...

А вось віленскі ўрадовец „Dzien. Wil.“ дадумаўся да таго, што прамову пасла Кахановіча на мітынгу ў Навагрудчыне з дамаганьнем *аўтаноміі* для Заходняе Беларусі называе прызывам да „рэвалюцыі“ і кліча на ратунак паліцыю...

З УСЯЕ БЕЛАРУСІ.

ЗАХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ.

ХРОНІКА.

Пленарнае паседжаньне Беларускага Нацыянальнага Камітэту ў Вільні. Прэзыдыум Беларускага Нацыянальнага Камітэту ў Вільні просіць ўсе беларускія арганізацыі, якія ўваходзяць ў склад камітэту, выслаць па 2 прадстаўнікі з мандатамі на пленарнае паседжаньне Камітэту, якое адбудзецца ў нядзелю 23 верасьня а 4 гадзіне па паўдні ў памяшканьні Беларускай Школьнай Рады (Віленская вул. 12 п. 6).

Усе арганізацыі, згодна з пастановай апошняга сходу, павінны зрабіць перавыбары сваіх прадстаўнікоў у Камітэт.

Зноў вобыскі. Ноччу з 10 на 11 верасьня паліцыяй зноў былі зробляны вобыскі і паверка асабістых дакумэнтаў у памешканьні Беларускае Школьнае Рады, Сэкрэтарыяту Беларускага Пасольскага Клюбу, Беларускага Грамадзянскага Сабраньня і 1 Віленскай Беларускай Гімназіі.

Судовыя справы быўшага рэдактара газэты „Новое Жыцьцё“ Яз. Лагіновіча, які абвінавачываўся па арт. 154 і 129 К. К. за надрукаваньне артыкулаў у № 4 і 13 гэтай газэты „Што такое Wyzwolenie з беларускага пункту гледжаньня“, „Паход проціў беларускіх паслоў“ і „Аб моцных нэрвах“ Акружным Судом ў Вільні спынены.

Акружны Суд ў Вільні зацьвердзіў конфіскату № 1 газэты „Вольны Сьцяг“.

Беларуская вечарына. Камітэт Помачы ладзіць на карысьць Беларускага прытульку вечарыну, якая адбудзецца ў нядзелю 16 верасьня г. г., у залі Гімназіі. Будуць іграць п‘есу Ф. Аляхновіча „Пан Міністар“. Пачатак а 8 гадз. ў вечары.

Госьць з Рыму. Перад двумя тыднямі адведаў Вільню А. Гофман, прафэсар рымскага ўнівэрсытэту. Тут разнаёміўся ён з прадстаўнікамі віленскага грамадзянства і абгледзіў па-базыльянскія муры і беларускі музэй.

Аж 35 судовых справаў ужо маюць літоўскія рэдактары розных літоўскіх газэт. Дзьве справы падлягаюць амнэстыі, а за 33 рэдактараў будуць судзіць.

Апелацыйны суд ў Варшаве, ў справе засуджаных ў Беластоку беларусаў, мае быць вызначаны на 18 кастрычніка.

Беларускае Набажэнства пасьля летняга перарыву у сьв. Мікалая пачнецца ізноў у нядзелю 23 верасьня ў 10 гадз.

Грамадзяне гор. Пружаны паведамляюць, што 21 (8) верасьня ў Пружанах адбудзецца вялікі фэст, на які запрашаюць беларускіх паслоў, каб зрабілі справаздачу з Соймавых працаў.

Выбаршчыкі в. Гародзькі Забрэскай гміны просяць беларускі паслоў на 21 верасьня, а м-ка Гарадзілава на 22 верасьня, з прычыны фэстаў зрабіць справаздаўчыя мітынгі.

Грамадзяне Валожынскага павету просяць беларускіх паслоў прыехаць ў які-небудзь чацьвер ў г. Валожын, каб наладзіць справаздаўчы мітынг.

Пасол Валошын 12 верасьня наладзіў у Саколцы справаздаўчы мітынг. Народ з зацікаўленьнем выслухаў справаздачу аб дзейнасьці Беларускага Пасольскага Клюбу. Сабрана 119.000 мк. ахвяраў на прэсовы фонд.

21 верасьня адбудзецца справаздаўчы мітынг ў м. Крынках. Справаздачу зробіць пасол Валошын.

Пішыце да нас аб жыцьці—быцьці вёскі аб сваіх ворагах і прыяцелях. Хай кожны падпішчык „Вольнага Сьцягу“ будзе і яго супрацоўнікам.

Весткі з вёскі.

Турэц, Навагрудзкага павету.

26 ліпня ў нас адбыўся беларускі спэктакль. Ставілі пьесу Каганца „Модны шляхцюк“ і пьесу Аляхновіча „Страхі жыцьця“. Нашы вясковыя артысты гралі вельмі добра. Адразу было відаць, што яны палажылі многа працы. За гэта публіка вельмі шчыра вітала іх гучнымі воклясkамі. Але відаць, што „модныя шляхцюкі“ яшчэ не павыводзіліся ў нас, і так сама задзіраюць нос ў гару, бахвалячыся сваёй адукацыяй і „галантерэйнасьцю“. У часе скокаў засьцянковы шляхцюк Крукоўскі дэрэгаваў танцамі але на такой мове, што самы лепшы знаўца моваў не раскумекаў бы яе. Нашы хлопцы пачалі яго прасіць, каб ён дэрэгаваў па беларуску, на што ён абразіўся і паскардзіўся камэнданту паліцыі, які тут жа на вечарыне абазваў усіх гасьцей бандытамі, бальшэвікамі і іншымі слоўцамі, на каторыя так ня скупіцца наша „вясковае начальства“. Але гэтыя словы нікога з прысутных не абразілі, бо добра ўсе помняць пагаворку„брэша—носьцiь“, толькі адно зьдзівіла: ён сказаў, што гэта апошні беларускі спэктакль. Чаму і за што гэтыя паны адбіраюць ад нас нашую мову? I калі настане тая часіна, што і наша беларуская мова будзе роўнай з другімі мовамі?

Навагрудзец.

Пружанскі павет.

Вось ўжо хутка год, як адбыліся выбары ў Сойм. Часу нібы прайшло такі й нямала, аднак мы, пружанцы, яшчэ дагэтуль абсолютна нічога ня ведаем аб працы Беларускага Пасольскага Клюбу.

Што праўда, па нашаму павету разьяжджаюць польскія пасльі, але мы за іх не галасавалі, а таму і ня хочам слухаць. Салодкія абяцанкі ў часе выбараў засталіся на жаль толькі абяцанкамі. Нашыя сяляне страцілі ўсякую надзею на палепшаньне свайго жыцьця.

Па ўсяму павету пануе страшэнна распачлівы настрой. Паліцыя —„ўсё на сьвеце“. Цемра, беднота, ды ўсялякая хвароба — вось галоўная характэрыстыка нашага павету. Мала таго, што палітыкуюць польскія ксяндзы, дык нападмогу пасунуліся й папы. Гэтак напрыклад; ёсьць ў нас вядомы палітык айцец Стэфан Шамардзін, ад якога парахвіяне ніяк ня могуць пазбавіцца. Мала таго, што ён перабірае меру ў казаньнях, дык пасылае яшчэ „людзей па прафэсіі“ сачыць за непажаданымі для яго асобамі. Проста жах агортвае за будучыню.

Пра розныя „нібы здарэньні“ пісалі, пісалі, дый пісаць надаела, бо ўсяго не напапішаш. Усё роўна нічога не памагае, дый не паможа.

Толькі вось ніяк сабе ня можам растлумачыць чаму гэта ніколі да нас незаглянуць нашыя беларускія пасльі?

Мы-ж здаецца іх ўжо так добранька прасілі і праз газэту і асабіста праз падарожных людзей, а іх як няма, так і няма. Хоць-бы прыехалі наладзіць наш пружанскі сэкрэтар'ят.

Наагул мы-б хацелі зьвярнуць увагу беларускіх паслоў, што ў нашым павеце, а так сама суседніх, як-та: Кобрынскім, Берасьцейскім і інш., польская асыміляцыйная праца знаходзіцца ў нязвычайна шпаркім бегу. Як ня прыкра пісаць, наша сялянства, наракаючы на сваіх паслоў, пачала губляць веру ў беларускай працы. Ужо навет прыходзілася чуць такія славы „Мы, кажа, мусіць не беларусы, калі нічога няма ў нас беларускага“. Зусім ня будзе дзіўным пачуць гэта, калі прыглядзецца да стварыўшыхся на вачох мас абставінаў.

У той час, калі ў паўночнай частцы Зах. Беларусі, дзе дзякуючы знаходжаньню беларускага культурнага асяродку Вільні, а таксама розных культурных установаў беларускі рух ахапіў усё сялянства, — у нас абсолютна нічога няма.

Бязумоўна, ўсё гэта часовае. Трэба толькі гарачае роднае слова, каб разагнаць налягаючы ізноў цяжкі сон. Трэба толькі кінуць прамень, каб ізноў з пад шэрай сьвіткі забілася беларускае сэрца і зацяпліліся вера ў перамогу нашае нацыянальнае ідэі.

I вось гэтага гарачага слова чакаюць, беларусы, ня толькі з пружанскага павету, а з ўсяго Паўднёвага-Захаду, чакаюць перадусім ад сваіх паслоў і да таго ў самым найхутчэйшым часе.

Пружанец.

Радашкаўская гміна, Вялейскага павету. Маёнтак **Сычавічы.**

Ад сялян вёскі Сычавіч калісь Расейска-царскім Урадам была адабрана часьць „лішняй“ зямлі і аддадзена, як падарунак, маршалку-абшарніку Сьнітку. Вядома, што ў лік той „лішняй“ зямлі папалі: і шнуркі сялян, якія мелі ня больш 3 дзесяцін. Бедакі думалі знайсьці міласьць ў Губэрнатара, куды й адправілі пехатой дэлегацыю з жалабай ў руках. Але фатыга была дарэмная, бо трапілі да таго добра ім знаемага губэрнатара, якому і была аддадзена іх зямля. Тут ўсе, разумеецца, дагадаліся ў чым справа. Ен кажучь ўзяўшы паперу засьмяяўся, яны ж заплакалі. Так і пакінулі. А ад таго часу з вузенькіх сялянскіх шнуркоў зрабіўся маёнтак **Сычавічы.**

Жывуць яшчэ такія старыя, што гэты гвалт добра помняць.

Але вось ў леташнім годзе такой весткай абрадавалі ўжо ўнукоў, што быццам згодна канстытуцыі такія землі будуць аддавацца назад. З „podaniem“ паляцелі да зямельнага камісара. Той ласкава прыняў і навет паабяцаў перадаць нейкаму суду, а тым часам ў атказ былі прысланы праз ня доўгі час 4 вайсковыя асаднікі. Зноў прапала надзея. Ды яшчэ мала таго, што прапала, а проста нельга стала жыць за імі.

За панам яшчэ можна было ладзіць, а яны дык адразу пачалі вайну; зловяць дзіцё з цялём на дзірване (бо зямлі самі ня засевалі), ці якую старую бабу прыб'юць да паўсьмерці. Сьвіньні, ці якое там ліха, троха папароці капец на мяжы ад вясковай зямлі, дык адразу паляцелі ў паліцыю ды мусіць нагаварылі, што быццам сяляне хочуць іх спароць з зямлі, бо „раўнуюць капцы“ а камэндант разумней нічога ня прыдумаў, як выслаць паліцыю на дапамогу асаднікам, ды яшчэ самых „dzielnych“ якія як відзіш выгналі веску папраўляць той капец. Здаецца, што ўгадзілі цяпер і адным і другім, бо такі насыпалі капец, што аж 10 чалавек не ўскапаюць за дзень. Каб напісаць ўсе, што імі робіцца, дык ня хваціць паперы. Але нічога не паробіш. Скачы ўража, як пан кажа, пакуль струны не парвуцца. **М. П.**

* * *

Ахвярую нашай роднай газэце „Вольны Сьцяг“.

Адзін ты у нас, як яснае сонца,
Ты сьвеціш тэй праўдай ў цяжкі наш час.
I бьешся, як птушка ў цёмным ваконцы
I ласку—пацеху прыносіш для нас.

Ідзі абагрэй ты душу селяніна,
Вялікі герою, ты, Вольны наш Сьцяг!
Бо цяжка і цёмна жыцьцё славяніна...
Ідзі асьвяці ты царністы наш шлях.

В. Мурашка.

Допісы.

Беларусы у Амэрыцы.

(Ад нашага корэспандэнта).

Беларускі пікнік у Чыкаго.

У нядзелю 19 жніўня ў Нэйшыонал Гров. Беларускі Камітэт у Чыкаго ладзіў вялікі беларускі пікнік (народную забаву) на помач палітычным арыштаваным Заходняй Беларусі.

Эта народная забава амэрыканскіх беларусаў была адначасна і вялікай маніфэстацыяй свае солідарнасьці з нашымі братамі ў Старым сьвеце. Даўно ўжо Нэйшыонал Гров. не ўмяшчаў столькі людзей, сколькі прыйшло ў гэты дзень на беларускі пікнік. Больш як 2 тысячы народу прышлі, каб выпаўніць свой сьвяты абавязак маральна-матэрыяльны перад Родным Краем. Але ня толькі адны беларусы зьвяліся—былі і другія народы: украінцы і літвіны. Калі украінцы арганізаванай грамадой падъеджалі да мейсца сходу са сваёй музыкай і нацыянальнымі амэрыканскімі і украінскімі сьцягамі—на спатканьне ім вышшаў Старшыня Беларускага Камітэту, а музыка зайграла украінскую марсэльезу „Шчэ не вмэрла Украіна“ і затым беларускую марсэльезу: „Ад веку мы спалі“...

Нашы дарагія прыяцелі-саюзнікі украінцы пад многатысячнае шчырае беларускае прывітаньне ўвайшлі ў Гров. Ад гадзіны 2 аж да 5 было ўвяселеньне. У гэты час былі розныя забавы і вялася гутарка паміж украінцамі, беларусамі і літоўцамі аб патрэбнасьці супольнага зьбліжэньня і агульнай грамадзка-палітычнай працы. Пасьля украінская сіґвэвікі прадэманстравалі розныя прыгожыя гімнастычныя фігуры. У чым выявілі вялікую тэхнічную здольнасьць і хараство. Цэнтрам ўсёй увагі былі прамовы палітычных дзеячоў: Беларусі — А. Змагара, Украіны—Ткачука і Літвы адваката Гучіса. Усе прамоўцы ахарактэрызавалі палажэньне народаў: указалі на патрэбнасьць супольнае працы. Музыка ў чэсьць Беларусі, Літвы і Украіны грала нацыянальныя гімны. Гэтая маніфэстацыя беларусаў шырокім рэхам разьнеслася ня толькі сярод мяйсцовай калёніі, але ёю зацікавіліся навет і корэспандэнты мясцовых амэрыканскіх газэтаў. Былі зроблены таксама і фатаграфічныя зьнімкі.

Дзень 19 жніўня быў выражэньнем маральнага настрою беларусаў у Амэрыцы. І беларусы, хаця позна, як кажуць амэрыканцы у перадапошнюю 11 гадзіну пачалі таксама памагаць сваяму народу, каб не выбіла апошняя 12 гадзіна для Беларусі. Будзем верыць, што апошняя 12 гадзіна ня выбье, бо беларусы, дзе бы яны ня былі, хочуць мець волю, зямлю і свабоду.

Даход быў каля тысячы даляраў. Усе разышліся ў мілым настрою, а гутарка аб першым беларускім пікніку апічэ будзе доўга цягнуцца ў мяйсцовай Калёніі.

Я. Ч.

Чыкаго, 21 жніўня 1923 г.

Курс на грошы.

Варшава 14 Верасьня.

(Офіцыяльна).

Даляры	299.000
Нямецкая марка	0.0035
Фунты штэрл.	1.395.000
Франкі франц.	17.400
Франкі бэльгійск.	—
10 руб. золатам	—
Польскі злоты	—

Рэдактар-Выдавец **Я. Лагіновіч.** Друкарня **Левін і Сын**, Вільня, Нямецкая 22.